

Editör'den

Niçin Çıkıyoruz?

SELİM KARAHASANOĞLU

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of History

(selim.karahasanoglu@medeniyet.edu.tr), ORCID: 0000-0002-6112-730X

Karahasanoglu, Selim. "Niçin Çıkıyoruz?" *Ceride*, 1:1 (Haziran/June 2023): sayfa/pp 5-23
DOI:

Ankara'daki öğrencilik yıllarımda Bilkent Üniversitesi'nin muazzam kütüphanesi ile Milli Kütüphane ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde eski dergileri çok karıştırmışım. Bu dergilerin editörlerinin, özellikle "Niçin Çıkıyoruz?" başlıkları, hem ilginç hem de güzel gelmiştir. Bir gün kendimin, bu başlık altında bir yazıya imza atacağımı düşünmedim. Bir dergi çıkarıyor olduğumuz ve bu başlıkta bir yazıyı kaleme alıyorum için mutluyum. Bu derginin çıkabilmesi bir ekip sayesinde. "Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları: Envanter, Analiz (1500-1800)" başlıklı, 122K722 kodlu TÜBİTAK 1001 proje ekibimiz, bugün 18 kişiye ulaşmış durumdadır. Bu ekip içerisinde herkesin belli vazifeleri olduğu gibi, Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Derin Terzioğlu yönetiminde, ben-anlatıları sahasında yüksek lisans tezini yazmakta olan Batuhan Aksu'nun vazifesi de *Ceride*'nin işlerini yürütmektir. Aksu, bizim TÜBİTAK projemizde "BİÇABA-Birlikte Çalışıp Birlikte Başaracağız Burs Programı (2247-C)" kapsamında, "yüksek lisans bursiyeri" sıfatıyla yer alıyor. Jeneriğimizde, resmi statü olarak, kitabiyat editörü gözükse de, Aksu, yazıların takibinden sayının Dergi-Park'a yüklenmesi resmi/teknik süreçlerine kadar, aşamaların tümünde baş sorumlu olarak vazife yapmıştır. Ekipten iki öğrencim; tarihçi-hukukçu Semra Çörekçi, derginin editör yardımcılığı; bölümümüz Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Gülşen Yakar ise editör asistanlığı vazifesini üstlendi. Basılan her yazı, ikisinin en azından birer defa elinden geç-

ti. Çörekçi de Aksu gibi, Terzioğlu'dan bana gelen öğrencilerden. Doktora-sını mezunu olduğu Boğaziçi Üniversitesi'nde Terzioğlu ile yapıyorken Medeniyet'te benimle yeni bir konuda, ben-anlatıları üstüne "A Methodological Approach to Early Modern Self-Narratives: Representation of the Self in Ottoman Context (1720s-1820s)" [Erken Modern Ben-Anlatılarına Metodolojik Bir Yaklaşım: Osmanlı Bağlamında ,Ben'in Temsili (1720ler-1820ler)]¹ başlıklı tezini yazmaya karar verip çok önemli metinler keşfetme becerisi gösteren bir isim. Seri Osmanlıca okuma becerisinin yeni metinler tespitinde büyük yardımı olan Çörekçi'nin keşfettiği metinlerin bana göre en önemlisi, Osmanlı literatüründe ben-anlatı yazım geleneğini ispat eden Sıdkı Mustafa'nın (ö. 1790-1) torunu Sıdkızade Mustafa Hamid Efendi'nin (ö. 1850 civarı) günlüğüdür.² Avlonya mutasarrıfı Kulakzade Mahmud Paşa'nın (ö. 1745) rüya günlüğü³ ve benzeri diğer mühim keşiflerini bir yana bırakınız; tek başına Sıdkızade keşfi Osmanlı literatüründe günlük türünün varlığına dair kuvvetli bir delildir. Gülşen Yakar da mezunu olduğu ODTÜ Tarih Bölümü'nde Güçlü Tülüveli ile Seyyid Hasan'ın *Sohbetname'si* üstüne çok güzel bir yüksek lisans tezi yazmıştı.⁴ Bizim radarımıza böyle takılmış oldu. Kendisini Medeniyet'e 2022'deki Ben-Anlatıları toplantımıza çağırdım.⁵ Burada güzel bir sunum yaptı; tezi zaten okuyanlarca çok beğeniliyordu. Böylece Yakar'ı da kadromuza kattık ve tam zamanlı olarak Medeniyet'te aramıza aldık. Bu dergi ile ilgili kararları öncelikli olarak dördümüz aldık diyebilirim. Ekibimizin ayrılmaz parçaları, doktora öğrencilerim Özlem Kumbar ile Emre Eken her konuda olduğu gibi *Ceride*'nin yayımı konusunda da yanımızda oldular. Kumbar, benimle ben-anlatılarından önceki aşkım "Lale Devri"nin lale'si konusunda bir yüksek lisans tezi yazmıştı.⁶

1 Semra Çörekçi, "A Methodological Approach to Early Modern Self-Narratives: Representation of the Self in Ottoman Context (1720s-1820s)" Doktora Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2022.

2 Bu günlüğün teferruatlı bir değerlendirmesi için Çörekçi'nin doktora tezinin üçüncü bölümüne ("Chapter III: The Self Behind the Tediousness of Daily Life: The Diary of Sıdkızâde Mustafa Hamid Efendi," 137-218) bakılabilir.

3 Bu metnin değerlendirmesi, Çörekçi'nin tezinin ilk bölümünü teşkil ediyor: "Chapter I: On the Dreams of an Ottoman Official: The Curious Case of Kulakzâde Mahmud Pasha," s. 39-81. Ayrıca bkz. aynı yazar, Semra Çörekçi, "The Dream Diary of an Ottoman Governor: Kulakzade Mahmud Pasha's *Düşnama*," *International Journal of Middle East Studies* 53: 2 (2021), 331-335.

4 Gülşen Yakar, "Individual and Community, Public and Private: The Case of a 17th-century Istanbulite Dervish and His Diary," Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2019.

5 https://benanlatilari.medeniyet.edu.tr/documents/benanlatilari/olbasempozyumprogrami_compressed.pdf

6 Özlem Kumbar, "'Lâle Devri'nin Lâlesi: Çiçek Üzerinden Dönem Sorgulaması," Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2016.

Aslında o, yüksek lisansta ben-anlatıları üstüne çalışmak istemiş, ben onu lale'ye yönlendirmiştim. Süreçte, ben-anlatılarına olan ilgisi hiç gerilemedi, doktorada ben yine başka konu önerirken o bu kez ben-anlatıları çalışmaya beni ikna etti ve çok önemli bulgular elde etti, ediyor ve bugünlerde tezini yazıyor. Emre Eken de eski bir öğrencim: 10 senedir benimle. Yüksek lisans tezini, çocukluk aşkım Maçka'nın ayan ailesi Eyübzadeler üstüne yazdı.⁷ Bu tez, standart bir ayanlık çalışması değildir. Hedefimiz literatürde çokça bulduğumuz türden bir "ayanlar ve devlet" analizi yapmak değil; bir Trabzon ailesinin tarihini yazmaktır. Bu ailenin tarihini aydınlatma sürecinde hoş bir sürpriz yaşandı ve bu da Eken'i ben-anlatılarının alanına çekmiş oldu. Bir gün, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları aracılığıyla ulaştığım, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Kanadalı gelini Hughette Eyüboğlu'nun Kalamış'taki evine gittim. Maçkalı olduğumdan, bölgenin ayan ailesi Eyübzadeler üstüne bir tez yazdırma girişimim olduğundan bahsettim. Sürpriz şekilde bana Bedri Rahmi'nin dedesi Eyübzade Mehmet Hamdi'nin *Safahat-ı Hayatım* başlıklı basılmamış hatıralarının elinde olduğundan bahsetti. Mekteb-i Hukuk mezunu olmayan bir avukatın anıları ve aynı zamanda bölgede vergi toplayan bir kişinin birinci ağızdan tanıklığı idi bahsettiğimiz. Ülkemizin yetiştirdiği önemli değerlerden olan Bedri Rahmi, Sabahattin ve Mualla Eyüboğlu'nun dedelerinin basılmamış hatıralarını gün ışığına çıkarmanın önemli bir katkı olacağını bilincindeydim. Sırf ülkemizin kültür sanat hayatında önemli yer etmiş bu kardeşlerin dedeleri sıfatıyla değil, hukuk tarihi nokta-i nazarından da önemli bir metin ortaya çıkmış oluyordu. Elbette, taşrada köylü-toprak-devlet-ayan ilişkileri açısından da. Benim en az ilgimi çeken bu sonuncu yönüydü, sanırım Eken'in de. Bununla beraber, Eken şüphesiz bu açıdan da metni değerlendirmeyi ihmal etmedi. Hughette Hanım, süreçte hatıratı öğrencimle paylaştı. O da bu metnin hem dili üstünde hem hakkıyla içeriğinin analizi için çok çaba sarf etti ve ortaya bir yüksek lisans tezinin çok ötesinde iyi bir iş çıkardı. "Eyüboğlu: Bir Aile Tarihi İncelemesi" başlıklı tezinin son bölümü⁸ bu hatıratın teferruatlı analizidir ve tezin ekinde de metnin kendisi⁹ vardır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nden metne ulaşılabilir. Tüm bunları şunun için anlattım: Derginin jene-

7 Emre Eken, "Eyüboğlu: Bir Aile Tarihi İncelemesi," Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2019.

8 Eken, "Kendi Kaleminden Bir Eyüboğlu Portresi: Hatıraları Işığında Eyübzâde Mehmed Hamdi," 161-213.

9 Eken, "Safahat-ı Hayatım," 242-304.

riğinde adı geçen hiç kimse orada tesadüfen bulunmuyor. Herkes bir şekilde aynı araştırma gündeminin çevresinde kenetlenmiş durumdadır. Dergi yayın kuruluşunu oluştururken 2020 ve 2022'de bizimle beraber hareket eden dünyadaki ben-anlatıları araştırma gruplarının liderlerinin listemizde olmasına özen gösterdim. Hiçbiri beni kırmadı. Kimileriyle Avrupa araştırma seyahatlerimde teşrik-i mesaim oldu; bizzat tanışıyorum. Kimisi ile Skype toplantılarım oldu, kimilerini ise e-posta yolu ile tanıdım.

Bu dergi Osmanlı-Türkiye araştırmalarına münhasır bir dergi değil. Dünyanın neresi ile ilgili olursa olsun, bize ben-anlatıları konulu bir yazı geldiğinde hakemlerimizin değerlendirmeleri sonucunda bu yazıyı yayımlayabileceğiz. Şüphesiz bizler Osmanlı tarihçileri olarak derginin çekirdek heyetini oluşturuyoruz ve basılacak yazıların da ağırlıkla bu sahadan olması kaçınılmazdır. Ancak Osmanlı tarihine bakışımız özcü bir bakış değildir. Olaylar ve olgulara global-karşılaştırmalı bakmak zorundayız. Aksi halde Osmanlı tarihinin meselelerini hakkıyla anlayamayacağımızı düşünüyoruz. Dergide basılacak yazılar için zamansal bir sınırimız da bulunmuyor. Ben genel olarak yeniçağlar ile ilgileniyorsam ve özel olarak TÜBİTAK projemiz aynı dönemlere odaklanıyorsa da bu dergide en eski devirlerden modern zamanlara kadar tarih incelemelerine açığız. Ben-anlatıları ile psikologlar da ilgilenmektedir, bizim dergimiz bir tarih dergisidir.

“Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları: Envanter, Analiz (1500-1800)” başlıklı projemiz 1 Mart 2023'te resmen başladı. Bu projenin vaatleri arasında, TÜBİTAK'a bir dergi çıkarmayı sunmuş değiliz. Her proje önerisindeki gibi biz de elbette TÜBİTAK'a çeşitli çıktılar vaat ettik; ama bunlar arasında bir dergi yoktu. Bu dergi, bu projenin bir mükafatıdır; ama çok kıymetli bir mükafat. Öyle ki, bir yan ürün gibi değil, dergi bir anda projemizin merkezine oturmuştur. Dergi fikri şöyle ortaya çıktı: İki haftada bir mutakabül gerçekleştirdiğimiz proje toplantılarımızın ilkinde, ceride kavramından bahsediyordum. Sadreddinzade Telhisi Mustafa Efendi'nin günlüğünde¹⁰ “...işler var ki yazılsa bu *cerîdenin* havsalası kabûl etmez.”¹¹ Dediğini söyledim. 100 sene kadar sonra günlüğü elen geçiren Sadık'ın girdilerin yanlarına düştüğü notlardan birinde “Muharrir Sadreddinzâde merhûm hayli

---

10 Günlük üstüne bkz. Selim Karahasanoğlu, *Kadı ve Günlüğü: Sadreddinzâde Telhisi Mustafa Efendi Günlüğü (1711-1735) Üstüne Bir İnceleme* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013).

11 Başkanlık Osmanlı Arşivi, Kamil Kepeci [KK] 7500, 203.

merd-i hakikat-şinâs geçindiği *ceridenin* ba'zı mahallinde...¹² diye yazdığını vurguladım. Sadreddinzade'nin ölümüne düştüğü notta ise "Muharrir-i *Ceride* Sadreddinzâde Telhîsî Mustafa Efendi..."¹³ şeklinde günlüğün yazmasına atıfla "ceride yazarı" diye bahsettiğini not ettim. Kemal Beydilli'nin yayımladığı İmam Hafız Mehmed Efendi'nin günlüğünde de,¹⁴ "işbu *cerideye* kaydolundu" ve "işbu *cerideye* kayd şüd" gibi ifadelerin sayısız kere geçtiğinden bahsettim. Projemizin danışmanı, İhsan Fazlıoğlu, "Neden bir dergi çıkarmıyorsunuz? Bir dergi çıkarın, ismini de *Ceride* koyun." dedi. Böylece derginin isim babası ülkemizin yazma eserler konusundaki büyük ismi Fazlıoğlu oldu. Fazlıoğlu, Medeniyet Üniversitesi'nde beraber görev yapmakta olduğumuz 10 küsur yıllık süreçte hep çalışmalarında teşvik edici olmuş; ben-anlatıları etkinlikleri (2020, 2022) için de beni harekete geçirmiştir. *Ceride*, projemizin dergisi değil, bilim dünyasına açık bir dergi; makale kabulü yapacağız. Bununla beraber, projemizin süreçteki çıktılarının yayını için dergimiz elbette birincil platformdur.

Bu derginin vizyonu Osmanlı tarihçiliğini dünya tarihçiliği içinde eşit konumda temsili ve misyonu özellikle Osmanlı tarihinin insanlı yazımına¹⁵ katkı vermektir. Osmanlı tarihçiliği bugün çeyrek asır evvel benim tarihçilik mesleği ile tanıştığım günlere göre çok ayrı bir noktadadır. Bu süre zarfındaki tüm olumlu gelişmelere karşın, halen gidecek yol çoktur ve bu dergi bhusus Osmanlı tarihinde insanı yazmaya katkı sunabilirse kendini başarılı addedecektir. Bu derginin bir başka misyonu daha var. O da Türklerin yazılı kültüre yaptığı katkıyı ortaya çıkarmaktır. Türklerin sözlü kültüre mensup, yazmayan bir millet olduğu savını doğru bulmuyorum. Bu sava en önemli yanlışıma, sanırım bu derginin de yayın kurulu üyesi Fazlıoğlu'nun ömürlük mesaisinin meyveleridir.

Ülkemizde turizm, işletme makaleleri ile Osmanlı tarihi makalelerinin peş peşe sıralandığı 1000 sayfalık dergiler çıkmaktadır. Ayrıca üniversitelerimizde öteden bu yana *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* gibi bir konsept vardır.¹⁶ Bizim dergimizin bu 1000 sayfalık toplama dergiciliğin ötesinde,

12 KK 7500, 218.

13 KK 7500, 322.

14 Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü* (İstanbul: TATAV, 2001).

15 Derin Terzioğlu, "Tarihi İnsanlı Yazmak: Bir Tarih Anlatı Türü Olarak Biyografi ve Osmanlı Tarihyazıcılığı," *Cogito* 29 (2001), 284-296.

16 Bu konuda Turhan Kaçar, daha evvel, hem de kendisi bir kamu üniversitesinde Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmakta iken, eleştirel bir makale kaleme almıştır: "Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergilerinin Problemleri ve Çözüm Önerileri," *Türk Kütüphaneciliği* 26: 4 (2012), s. 757-761.

ülkemize akademik-tematik tarih dergiciliği noktasında da bir katkı sunmasını dilerim. Dünyada oldukça spesifik konulara hasredilmiş dergiler bulunuyor. *Ceride*'nin konularına yakınlığı bakımından, örneğin Hollanda'da yayımlanan *European Journal of Life Writing* dergisini zikretmeliyim. Ülkemizde ise bırakınız otobiyografiyi, biyografi sahasında dahi bir derginin spesifik kalacağı endişesi galip gelmektedir. Bizde tarih dergiciliği alanı, *Belleten*, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi* gibi köklü-güçlü dergiler ile temsil edilir. Bu dergilerde bir tema olmadığı gibi, yayımlanacak makaleler tarihin herhangi bir dönemine de inhisar ettirilmez.

Ceride, 1000 sayfalık sayılar basan bir dergi olmayacak! Bir gün bu cümlemi yalanlayıp 1000 sayfalık bir sayı basarsak, o da yine derginin temasına uygun olacaktır. Standart sayılarımız, nitelikli akademik dergi örneklerinde olduğu gibi, birkaç araştırma makalesi ve kitabiyat yazıları ile yetinecek. Elbette araştırma notları, metin neşirleri de olacak. Buna uygun olarak, bu sayıda 3 araştırma makalesi ile çıkıyoruz. İhsan Fazlıoğlu'nun yazısı, 2020'deki ben-anlatıları çalıştayında¹⁷ yaptığı açılış konuşmasını esas alıyor. Bu yazıda, Osmanlı medreselerinde okutulan ders kitaplarında (örneğin, Ebü'l-Hasen Necmüddin Debîrân Alî b. Ömer b. Alî el-Kâtibî'nin [ö. 1277] *Hikmet el-Ayn*'ı) bir standart olarak kendilik algısına ilişkin öğretilerin vurgulanmasının bahusus önemli olduğunu düşünüyorum. Fazlıoğlu'nun yazısının özü, kişinin çevresini idrak edebilmesi için evvela kendilik idrakinin oluşması gerektiğidir ve Osmanlı eğitim sistemi talebeyi yetiştirirken işte bu kendilik idrakinin oluşumuna katkı yapmaktadır. Fazlıoğlu sadece medrese kitaplarındaki kendilik bilincine ilişkin öğretilere değil klasik İslam düşüncesindeki (örneğin İbn Sînâ'nın [ö. 1037] *Kitâb el-Nefs*'inde, İbn Arabî'nin [ö. 1240] *Füsûs el-Hikem*'inde) bu yöndeki anlayışlara da yer verir. Bütün bunlar o kadar önemlidir ki, Osmanlı-İslam düşüncesinde çevrenin, dünyanın, Allah'ın, hatta ahiretin idrakinin evvela kendine dair güçlü bir idrak ile mümkün olacağına inanılır. Fazlıoğlu, Osmanlı düşüncesinde ben'e dair bilinci, kritik bazı alimler ile onların talebeleri üzerinden okur. Biliniyor ki, İslam-Osmanlı düşüncesinde etkili bir isim Adudüddin İcî'nin

---

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/811587>. Bu yazının ilk versiyonu, *Star: Açık Görüş*'te (29 Nisan 2012) basılmıştı.

17 <https://benanlatilari.medeniyet.edu.tr/documents/benanlatilari/program-ben-anlatilari.pdf>

(ö. 756/1355), eserleri yüzyıllar boyu ders kitabı olarak okutulmuştur.¹⁸ Fazlıoğlu, tam da Osmanlı çocuğunun-gencinin medresede zihninin şekillenmesinde etkili bu ders kitaplarını, bunlara bizzat talebelerince yazılan şerhleri (Seyfuddin Ebherî [ö. 1397]'nin İcî'nin *el-Mevâkıf fî 'İlmi'l-Kelâm* isimli eserine yazdığı şerh) kullanarak konu hakkındaki bilgi dağarcığımızı genişletiyor. Nihayet Fazlıoğlu bir kendilik filozofu olarak tanımladığı Aşık Paşa'nın (ö. 1332) *Garîb-nâme*'si üzerinden onun ben'e dair algısını yorumlar. Fazlıoğlu'na konuşmasının, *Ceride*'nin ilk sayısında makale formunda yayımını kabul etme lütfunu gösterdiği için teşekkür ediyorum.

İkinci makale, yine TÜBİTAK projemiz kapsamında hazırlamakta olduğumuz ben-anlatıları envanterinin oluşumu ve gelişiminde en nitelikli katkıyı veren meslektaşlarımızdan birisi İbrahim Halil Ayten'e ait. Ayten, akademiye intisap etmemiş; Milli Eğitim'de öğretmenlik yapıyor. Böyle öğretmenlerimizimizin varlığı, bana Konya, Kayseri, Balıkesir, Kastamonu gibi Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde edebiyat öğretmenliği yaparken bir yandan da Türk Edebiyat Tarihi sahasında çok mühim esere imza atan Abdülbaki Gölpınarlı'yı (ö. 1982), aynı şekilde Giresun, Samsun, Balıkesir, Kastamonu, Malatya, Edirne, Eskişehir, Bursa arasında, "Bu Vatan Kimin?" diye diye şehirden şehre tayin olunurken, önemli eserlere imza atan Orhan Şaik Gökyay'ı (ö. 1994) anımsatıyor, doğrusu.¹⁹ Ayten'in öğrencilerinin çok şanslı olduğunu düşünüyorum. Ziyâüddîn Abdullah el-Ahıskavî'nin (ö. 1803) otobiyografisinin, birisi kendi keşfi, iki ayrı metnini mukayese ederek tahkikli neşrini gerçekleştiren ve metni adeta yeniden inşa eden Ayten, Arapça matbu metni vermesi ile bu otobiyografinin tam metnini bilim dünyasına açmış olacaktır. Bahse konu eser *Revâmîzu'l-a'yân* başlığını taşıyor. Bu son derece hacimli bir eser olup beş ciltten müteşekkildir. *Revâmîzu'l-a'yân*, tarih, aklî-felsefe, kimya, fizik, astronomi, matematik, coğrafya, dini ilimler, dil ilimleri, biyografi içerikli ansiklopedik bir eser olsa da, eserin muhtelif yerlerinde dağınık halde otobiyografik parçalar olarak değil, "Tercemetü Müellif" başlığı altında blok halinde Ahıskavî'nin otobiyografisini içermektedir. Ahıskavî'nin 1813 olarak yanlış tedavülde olan²⁰ ölüm tarihini dahi Ayten,

18 Tahsin Görgün, "İcî, Adudüddin," <https://islamansiklopedisi.org.tr/ici-adududdin>.

19 Gölpınarlı ve Gökyay'ın istisnai kariyerleri üstüne bkz. Ömer Faruk Akün, "Gölpınarlı, Abdülbaki:" <https://islamansiklopedisi.org.tr/golpinarli-abdulgabi>; İsmail E. Erünsal, "Gökyay, Orhan Şaik:" <https://islamansiklopedisi.org.tr/gokyay-orhan-saik>.

20 Cahit Baltacı, Diyanet İslam Ansiklopedisi'ndeki Ahıskavî maddesinde alimin ölümünü Bursalı Mehmed Tahir'e atfen 1813 olarak veriyor: <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-ahiskavi>. Bu

1803 olarak revize etmiştir. Metnin değerlendirmesi ile beraber hacim çok kabardığından, tahkiki ve Türkçe çevirisini sonraki sayılarımızda yayımlayacağız. Okuyucu burada iki ayrı otobiyografiyi de karşılıklı okuyabilecek ve 40'lı yaşlarından 60'lı yaşlarına otobiyografisine yaptığı müdahaleleri ve değiştirdiklerini görecek. Ahıskavî bugünkü Gürcistan toprakları içerisinde kalan Ahıska'nın Orpala köyünden bir kişidir. Son derece trajik unsurlarla dolu bir metindir onunkisi. İkiz çocuklarının (Muhammed ve Fatıma) hemen iki yaşında, akabinde bir oğlunun (Yusuf) ölümü ve Yusuf'tan bir hafta sonra eşinin ölümü ile acılarla müşevveş bir hayattı Ahıskavî'ninki. Erken modern ben-anlatılarında bireyin kendisini bulamayız, çevresini görürüz, kişisel hallerine nüfuz edemeyiz yollu kayguları tamamen boşa çıkaracak, ailevi meselelerin derinlemesine yansıdığı bir metinle karşı karşıyayız. Ahıskavî, otobiyografisinde babası Muhammed ed-Dağıştânî'nin dahi yaşadığı sıkıntıları onun ağzından anlatır; babaannesinin vefatı sonrası dedesinin yeni evliliği ve baba Dağıştânî'nin üvey anne ve üvey kardeşleriyle yaşadığı daralmaları bütün açıklığıyla metnine yansıtmıştır. Ahıskavî, ailevi bunalımlar nedeniyle vatanından ayrılmak zorunda kalacak; Ahıska, Şam (Dimaşk), Batum, Kars, Erzurum, Diyarbakır (Âmid), Mısır (Kahire), Edirne, Filibe, Üsküp, Saraybosna, Belgrad, Vidin, Ruscuk, Varna, Halep, Lazkiye, Kıbrıs, Dimyat, Yafa, Remle, Filistin, Kudüs, Haliliye, Mekke, Medine, İstanbul arasında oradan oraya savrulan bir ömür geçirecek, en büyük ideallerinden birisi tahsilini tamamlamak olan bu gence kör talihi bir türlü izin vermeyecektir. Kendisi Bosna'da iken *Revâmîzu'l-a'yân*'ın önemli kısmını kaleme almış ve eseri Ayasofya müderrisi iken 1778'de tamamlamıştır. Genelde tüm araştırmacılar ve Osmanlı uleması, 1794 tarihli Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nüshasındaki otobiyografiyi (nr. 2127, vr. 641b-644a) kullanmışlardır. Ayten'in ise bu makalede yaptığı, bilinmeyen 1776 tarihli müellif hattı olan nüshayı da (Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi nr. 583-3, vr. 368a-373b) dikkate alarak otobiyografiyi yeniden işlemektir. Halet Efendi'deki otobiyografiyi çok genç yaşta yazmasına rağmen daha hacimlidir ve tabiatıyla burada 1776 sonrası yoktur. Esad Efendi'deki otobiyografisi muhtasar ama 60 küsur yıllık hayatını müstemil olması münasebetiyle daha ka-

---

tarihin neden yanlış olduğunun detayları için Ayten'in makalesine bakınız. Ayten, müellifin eserinin yazma nüshalarından kaynaklı olarak iki farklı doğum tarihi (1732 ve 1734) bilgisine erişmiştir. Doğum tarihini 1734 olarak veren tüm kaynakların (Akifzade, Bursalı ve Baltacı, İzgi) aksine o, 1732 tarihin daha doğru olduğunu tespit etmiştir.

mildir denilebilir. Aile hayatı, evliliği de bu nüshadadır. *Revâmîzu'l-a'yân*'ın ilk telif edilen nüshası, hacimli 5 ciltlik bir nüshadır: Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, no: 583/1-5. İkinci nüsha ise geç dönem 2 ciltlik muhtasar nüshadır: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, no: 2127, 2128. Bu ikinci nüshanın da 2127 numaralı ilk cildinde, otobiyografi mevcuttur. *Revâmîzu'l-a'yân*'ın Halet Efendi nüshası aslında 40-42 gibi erken bir yaşta tamamlanmıştır. İkinci nüshayı tamamladığında ise onun yaşı artık kemale ermiştir; yıl 1794 olup yaş 62'dir. Ölümüne 10 sene bile yoktur, mazi gözünde canlanmış, hatıralar zihninde şimşek gibi çakmış, çocukluğundan beri çektiği çileleri *Revâmîzu'l-a'yân*'a ekleme ihtiyacı hissetmiş; yetmemiş babasının çocukluğundan beri çektiği çileleri de ekleyerek dertleri katmerlenmiştir. 48 gibi çok geç bir yaşta, 1781 senesinde, Zeynep bint-i Hüseyin el-Gürçî ile evlenen Ahıskavî'nin evlendikten sonra da yüzü gülmemiştir. Yukarıda üç evladının vefatından bahsettim. Onun hayatta kalabilen sadece iki evladı olmuştur: İshak ile Yakup. Çocukların beşi de aynı kadındandır, yani Zeynep'ten. Zeynep'ten sonra bir daha evlenmediğini, vefattan bir sene kadar sonra ise Azîze isimli bir Çerkez cariyeye sahip olabilmemenin mutluluğunu yaşadığını öğreniyoruz. Ayten'in alıntıladığı şu cümleler Ahıskavî'nin çocuk ruhunda yaşadığı derin sarsıntıyı etkili biçimde anlatır:

Sonra annem başka bir köyden bir adamla evlendi ve adam onu alıp götürdü. (Eniştem) de ablamı götürdü ve tek başıma kalakaldım. Ben de annemle ablam arasında tereddütte kalan buluş çağında çocuk halimle, şaşkınlık ve dalâlet vadilerine atıldım. Eğitimi tamamlamamıştım. [Ve bu konuda] bana sahip çıkacak kimsem de yoktu. Derken annem vefat etti ve (bu durum) şaşkınlık ve dalâletimi artırırdı. Şeytan benimle oynuyor ve eğitime yönelmeme engel oluyordu.

Sylvia Moret Petrini, 2020'de Lozan'dan Medeniyet'e gelip²¹ İsviçre'nin Fransızca konuşulan kısmında çocuk ben-anlatılarını anlattığı günden beri, Osmanlı'da acaba çocuk ben-anlatısı bulur muyuz sorusu zihnimi kemiriyor. Richard Wittmann'ın "Memoria: Fontes minores ad Historiam Imperii Ottomanici pertinentes"²² serisi için Osmanlı son döneminde, İsveç büyükelçisinin 9 yaşındaki kızının günlüğünü yayına hazırlarken sorduğu, "Osmanlıdan

21 <https://benanlatilari.medeniyet.edu.tr/documents/benanlatilari/program-ben-anlatilari.pdf>

22 <https://perspectivia.net//publikationen/memoria>

kalan başka çocuk tarafından yazılan otobiyografik kaynaklar var mı?" sorusu ile merakım daha da derinleşti. Eğer 36 aylık projemize bir ya da daha fazla çocuk otobiyografik anlatısı bulursak, bunu ilk *Ceride* okurları okuyacaktır. Ahıskavî, belki otobiyografisini yetişkin iken kaleme aldı ama en azından çocukluk yıllarının çalkantılarını bize veriyor olması münasebetiyle bir Osmanlı çocukluk dönemi anlatısı olarak kabul edilebilir. Osmanlı'da çocukluğun tarihi konusunda çalışmalar yapıp bu sahayı kurmaya çalışan meslektaşlarım bu malzemeden istifade edeceklerdir diye düşünüyorum. Ayten, Ahıskavî'nin otobiyografisini "geçmiş ile gelecek arasında" konumlandırmış. İlk bakışta bu başlık bana anlamlı gelmemiştir. Ayten'den yeni bir başlık istemeyi değerlendirirken, makaleyi okuyup bitirince bu bakış açısından etkilendiğimi itiraf etmeliyim. Zira Ahıskavî, geçmiş ile gelecek arasında kendisini kurmak istediye kendisini sonsuzlaştırıyordu diye düşündüm. Kişinin otobiyografisini yazması kendisini bir tür sonsuzlaştırması olarak da okunabilir.

Üçüncü makale, proje ekibinde yine ben-anlatıları envanterinin ortaya çıkması konusunda büyük katkı sağlayan bir başka isim, Elmin Aliyev'e ait. Aliyev bir kadın ben-anlatısı/rüya anlatısı sunuyor bu sayıda. Hem "Tophân[e]'de Ağa Câmî Yenimahalle Çukurçeşme'de Sâkin Çerkes Mehmed Şartlık Beg'in Hâtunu Hafize Kadın"ın rüya-anlatısının tam metnini yayımlıyor hem de bugüne kadar bildiğimiz rüya anlatılarının içinde bu metni konumlandırmaya çalışıyor. Aliyev'in birincil amacı, bu yeni bulgunun kısa bir tanıtımı olduğundan, Osmanlı rüya tarihi literatürüne uzun uzadıya girmiyor. Şüphesiz, sahamızda onun yazısında referans verdikleri dışında da çalışmalar gerçekleştirildi. Bana göre 1805-1808 yıllarına tarihlenen bu 7 rüya anlatısının en etkilisi beşincisidir. Burada bir kadına ait en mahrem, en özel meselelere değinilmektedir. Bu rüya anlatısı, bir Osmanlı hayat kadınının duygu dünyasını yansıtmaları bakımından dikkate değerdir. Bekâretini yitirışinden, esnada yaşadığı yoğun kanamaya, gecede 10 erkekle beraber olmanın ruhunda yarattığı tahribata kadar böylesi bir duygu dışavurum durumu zannediyorum erken modern dönem insanının duygusal izleklerinin takibi anlamında literatürü sarsıcıdır. Bunun gibi, 3 nolu rüyada da zemzemi içmek yerine onunla gusül almayı yeğleyen tavrı, hayız yahut cima sonrası bir eylem olmaklığı bakımından, yahut basitçe arınma amaçlı gerçekleştirilebilecek bu İslami ritüelin, yine kişinin bir başka son derece özel anı olduğuna dikkat çekilmelidir. Kadın anlatılarının da sayısının artmasına çocuk

anlatıları gibi çok muhtacdır. Gelecek sayılarımızda, umuyorum, bu konuda bizi böylesi yeni bulgular heyecanlandırmaya devam edecek.

Türkiye’de ben-anlatıları üstüne çıkan bir dergide *ego-document* kavramını literatüre kazandıran Hollandalı tarihçi Jacques Presser’in 1958 tarihli “Memoires als geschiedbron”²³ başlıklı makalesini “Bir Tarih Kaynağı Olarak Hatırat” başlığıyla Türkçe okuyucusu ile paylaşmayı çok anlamlı buldum. Bölümümüzün Leiden doktoralı öğretim üyesi İsmail Hakkı Kadı, metni Hollandaca aslından çevirme isteğimi nazikçe kabul etti. Üzerine çokça tartışma gerçekleşmiş/gerçekleşen *ego-document* kavramı hakkında, kavramın yaratıcısı aslında ne dedi? Bu soruya yanıtı okurumuz anadilimizde bulabilecek. Bunun için son derece mutluyum. Hollandaca dünyada yaygın okunabilen dillerden biri olmadığından, Presser’in metni, dünyada Rudolf Dekker’in İngilizce yayınları üzerinden dolayı referans alırken, Türkçe okuyucusu metnin kendisine, Kadı çevirisi üzerinden, atıf yapabilecek.

TÜBİTAK 1001 projemizin gelişme safhalarını kamuoyuna duyurmayı da önemsiyoruz. 2020’deki ben-anlatıları çalıştayına Dekker’i davet ettiğimde, kendisi Hollanda grubunun araştırma deneyiminden bahsetmiş ve bu deneyimi dinlemek çok öğretici olmuştu. Gülşen Yakar, bizim toplantılarımızın teferuatlı kaydını tutuyor ve bunları araştırma grubu ile paylaşıyor. Önümüzdeki iki seçenek vardı. Ya bu toplantı tutanaklarını aynen *Ceride*’de yayımlayacaktık; böylece, bugün ve seneler sonra bu araştırma grubunun çalışması kamuoyu ile paylaşılmış olacaktı. Yahut bunu biraz geliştirecek, bir araştırma notu hüviyetine kavuşturacak ve bir tür gelişme raporu olarak verecektik. Yakar ikincisini seçti. Bugün ve seneler sonra, gelecek nesil araştırmacıların ve dünyadaki diğer araştırma gruplarının İstanbul grubunun deneyimini, Yakar’ın imzasıyla okumak faydalarına olacaktır diye umuyorum. Yakar, bu ara raporları önümüzdeki sayılarda yayımlamayı sürdürecektir. Elbette 36 ay sonrası, yani projenin bitimini bekleyip bir sonuç raporu da yayımlayabilirdik ama kısa süreli gelişme raporlarının verdiği sıcak bilgiyi, anındalığı vermeyecekti. Gelişimimizi bu raporlar üzerinden takip etmek bizim için de öğretici olacaktır. Belki kimi toplantılarda düşündüklerimiz sonra çok değişecek ama bu da gelişmemizin bir parçası olarak alınmalıdır. Bu konuda şeffaf olmaktan çekinmedik. Her konuda olduğu gibi bu araştırma notları kısmımız için de okuyucu yorumlarını ceride@medeniyet.edu.tr adresimize bekleriz.

23 Jacques Presser, “Memoires als geschiedbron,” *Algemene Winkler Prins Encyclopedie*, c. 7 (Amsterdam: Elsevier, 1958), 208-210.

Ceride, ben-anlatılarını konu alan kitaplar üstüne kitabiyat yazıları yayımlamayı önemsiyor. Alanla ilgili son kitapların değerlendirmelerini sayılarımızda okuyacaksınız. Bu ilk sayıda üç kitabiyat yazısı bulunuyor. Erken modern dönem Avrupa tarihine ait önemli bir İngilizce derlemeyi güçlü ve zayıf yönleriyle Batuhan Aksu başarıyla değerlendirmiştir. Aksu'nun yazısında, Avrupa tarihçiliğinde alanımıza ilişkin güncel tartışmaların ne merkezde olduğunu göreceksiniz. Kitaptaki makale sahiplerinin kimileri (Ame-lang, Dekker gibi) bizim de Medeniyet etkinliklerimize katılmış, Osmanlı çalışmalarındaki faaliyetlerimize aşina isimlerdir. Nil Tekgül'ün kitabı, *Emotions in the Ottoman Empire*, Osmanlı duygular tarihi alanında ilk eser olup bu yıl içinde yayımlanmıştır. Tekgül gibi Bilkent eğitilmiş Aslı Çiftçi'den kitap hakkında bir inceleme yazmasını istediğimde beni kırmayıp çok kısa sürede yazıyı tamamladı. Sadık Yazar, üniversitemizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü profesörlerinden olup Cihan Okuyucu ile erken devirlere ait sergüzeşt türüne ait bir ben-anlatısını yakın zaman önce neşretmişlerdir: Şair-yazar Bosnalı İntizâmî'nin (ö. 1611'den sonra) *Tuhfetü'l-İhvân'ı*. Yazar'ın mesaisinin önemli bir kısmının Anadolu yazma eser kütüphanelerimizi tek tek dolaşarak eser tespiti olduğunu gözlemliyorum. Onun bu müşterek yayınının yine bizim üniversitemizin Türk Dili Edebiyatı Bölümü'nde doktora yapmakta olan Mine Karataş (TÜBİTAK projemizde, "BİÇABA 2247-C/Birlikte Çalışıp Birlikte Başaracağız Burs Programı" kapsamında doktora bursiyeri) tarafından değerlendirilmesini kıymetli buluyorum.

Etkinliklerimizin raporlarını yayımlamayı önemsiyorum. Öğrenciliğimden bu yana, meslektaşlarımızın yazdığı konferans raporlarını okumayı çok sevdim; kendim de katıldığım kongre ve sempozyumların akabinde tespitlerimi yazmaya özen gösterdim.²⁴ Tebliğlerin tümünü eksiksiz bildiriler kitabı yayımlasanız bile konferans raporunun işlevini görmez. Toplantıda konuşulduğu şekliyle, görüşlerin ve tartışmaların zapta geçmesi mühimdir. Bu düşüncelerle 2020'deki çalıştayın raporlarını Türkçe ve İngilizce olarak kendim kaleme almıştım.²⁵ 2022'deki sempozyumun Türkçe raporunu Özlem Kumbar kaleme aldı,²⁶ İngilizcesini ise burada Semra Çörekçi yayımlı-

24 <https://medeniyet.academia.edu/SelimKarahasanoglu>

25 Selim Karahasanoğlu, "Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları Çalıştayı Üzerine Rapor," *Toplumsal Tarih* 320 (2020), 8-11; aynı yazar, "Learning from Past Mistakes and Living a Better Life: Report on the Workshop in Istanbul on 'Ottoman Ego-Documents'," *Review of Middle East Studies* 54: 2 (2021), 294-302.

26 Özlem Özdemir Kumbar, "Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları Sempozyumu Üzerine Rapor," *Toplumsal Tarih: Akademi* 1 (2022), 130-136.

yor. Çörekçi eksiksiz bir zabıt sunuyor; konuşulanların, konuşulduğu gün itibarıyla kayda geçmesini sağlıyor. Böylece toplantılarımızın kaydıyla, kendimizin ve alanımızın gelişimini de kayda almış oluyoruz. Çörekçi'nin filtresinden değil de video kayıtlarından tebliğleri ve tartışmaları izlemek isteyenler şüphesiz her zaman YouTube üzerinden bunu yapabilirler.²⁷

Rahmetli Yavuz Selim Karakışla (ö. 2016), *Toplumsal Tarih*'te "Arşivden Bir Belge" başlığı altında kimi ilginç belgeleri yayımlardı. Bundan esinlendim: Ben de her sayıda "Arşivden Bir Ben-Anlatısı" başlığı altında belge/belgeler yayımlamak istiyorum. Osmanlı arşivi uzmanlarından, TÜBİTAK projemizde doktora bursiyeri olarak bulunan Kemal Gurulkan, Hacı Şerife isimli bir kadının kocası Beşir Beşe'den gördüğü eziyeti anlatan 1690 tarihli çok acıklı bir anlatıyı seçti. Yorumsuz yayımlıyoruz. Zaten bu başlık altında rahmetli Karakışla gibi salt belge yayını yapmayı, içeriği yorumsuz sunmayı amaçlıyoruz. Ben-anlatıları çalışmalarımız, ekseriyetle yazma eserlere odaklanmaktadır. Bunu yanı sıra, belgeleri de ihmal etmememiz gerektiğinin bilincindeyiz. Doğrusu, Presser'in tabirinin birebir Türkçe çevirisini yapacak olsak ben-belgeleri demeliyiz. Dünya literatüründe, madunların ben-anlatılarının okur yazar olmadıkları için denkleme dahil olamadığı tartışılmaktadır. Son toplantılarımızın birinde, İbrahim Halil Ayten, arzuhal benzeri materyalin de değerlendirmeye alınması suretiyle okur yazar olmayanların, madun grupların da sesini duyabileceğimizi isabetle belirtti. Arşivden bir ben-anlatısı serimizin biraz da böyle alınmasını isterim. Belge formatında ben-anlatılarının en etkili örneklerini bizzat Osmanlı padişahlarının verdiklerini düşünüyorum. Doktora öğrencilik yıllarımda, arşivde III. Ahmed'in beyaz üzerinde hatt-ı hümayunlarındaki samimiyetten çok etkilenmişimdir. Yakınlarda bu padişahın biyografisini²⁸ yayımlayan Şaduman Tuncer'den bu hatların kendince en samimisini seçip göndermesini istedim. Belgeyi, bu serimiz kapsamında, Tuncer'in imzasıyla okuyacaksınız. Aynısını Sultan İbrahim üstüne tezini benimle yazan Burak Muhsin Akın'dan istedim. Her iki belgenin dilini çok seveceksiniz. Her iki padişahın bir devlet adamlığının ötesinde insani hallerini okuyacaksınız. Tuncer ile Akın'ın transkripsiyonla-

27 Şimdilik İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tarih Bölümü YouTube kanalı ve Tarih Bölümü öğretim üyesi İsmail Hakkı Kadı'nın YouTube kanalı üzerinden yayında olan videolarımızın tümünü, BAMER (İstanbul Medeniyet Üniversitesi Ben-Anlatıları Araştırmaları Merkezi) TV YouTube kanalında (https://www.youtube.com/channel/UCvRwhT_E7wyl3McLTH3wLxg) birleştirip yayına açacağız.

28 Şaduman Tuncer, *Sultan III. Ahmed: Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2023).

rının son kontrolünü gerçekleştirmek inceliğini Gurulkan gösterdi. Böylece arşivden bir ben-anlatısı başlığımızın altında üç meslektaşımın elinden birer belgenin transkripsiyonunu bulacaksınız.

Bu dergi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nin desteği sayesinde gün yüzü görebiliyor. Dergimiz, S-KDT-2023-1844 kodlu, yürütücüsü olduğum „Otobiyografik Metinler: Kavram, Bağlam, Söylem“ başlıklı proje ile, “Kurum Dışı Destekleri Teşvik Programı” kapsamında, desteklenmeye layık görülmüştür.

Keyifli okumalar ve ikinci sayımızda yeni ben-anlatılarıyla buluşuncaya dek, hoşça bakınız zatınıza kim zübde-i âlemsiniz siz!

BEN-ANLATISI NEDİR?

Bugüne kadar çeşitli yayınlarımda bir ben-anlatısı tarifi yaptım.²⁹ Benim tarifim kısıtlayıcı, kavramın işlevselliğini kaybetmesini önleyici bir tarif olmuştur. İçeriği öncelemedim, formatı ve yazma saikini öne koydum. Yayınlarımda kavramın kapsamını nasıl kurmaya çalıştığımı ifade ettim. *Ceride*'nin bu ilk sayısında da bir ben-anlatıları tarifi ve taksimi yapmak durumundayım. Çalışmalarımız sürüyor. “Osmanlı Literatüründe Ben-Anlatıları: Envanter, Analiz (1500-1800)” başlıklı, 122K722 kodlu TÜBİTAK 1001 projemizin henüz altıncı ayındayız. Envanterimiz tamamlandığında, eldeki çok sayıdaki örnekten bir tipoloji elbette kuracağız, doğrusu projenin vaatlerinden biri de budur; ancak şimdilerde yayınlarımız çıkarken bir tarif-tasnif zorunluluğu ortadadır. Neyi ben-anlatısı olarak aldığımız neyi kapsam dışı bıraktığımız izaha muhtaçtır. Ben-anlatılarına dahil ettiğimiz metinlerin kendi içinde bir sınıflandırmaya ihtiyacı vardır. Bu meyanda, elimizdeki metinler ile ilgili kategorilerimizi şu şekilde sunuyorum:

29 Selim Karahasanoğlu, “Ben-Anlatıları: Tarihsel Kaynak Olarak İmkânları, Sınırları/Ego-Documents: Potentials and Limitations as a Source for Historical Research,” *Turkish History Education Journal* 8: 1 (2019), 211-230; aynı yazar, “Ben-Anlatıları,” *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, ed. Mehmet Yaşar Ertaş (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019), 280-284; aynı yazar, “Ottoman Ego-Documents: State of the Art,” *International Journal of Middle East Studies* 53: 2 (2021), 301-308.

1. Müstakil ben-anlatıları

Ben-anlatılarının sınıflandırılmasında en güvenilir alanımız burasıdır. Müstakil ben-anlatıları, kapaktan kapağa kendini anlatma saikiyle yazılmış günlük, hatırat, otobiyografi tarzı bağımsız eserlerdir. Sultan III. Murad'ın (ö. 1595) *Kitâbu'l-Menâmât*'ı, Seyyid Hasan'ın (ö. 1688) *Sohbetnâme*'si, Niyazî-i Mısrî (ö. 1694) *Günlüğü*, *Sadred-dinzâde Telhisî Mustafa Efendi* (ö. 1736) *Günlüğü*, *Sıdkı Mustafa* (ö. 1790-1) *Günlüğü* gibi eserlerden bahsediyorum.

Müstakil ben-anlatılarında yazarın her bir satırda kendinden bahsetmesi gerekmez, her bir satır ruhsal derinliklerin aynası olmak zorunda da değildir. Yazar, sözgelimi bir günlük kaleme alıyorsa, format bir günlük formatıysa, anındalık kriterini sağlıyorsa metin içi sapmalar kabul edilebilir.

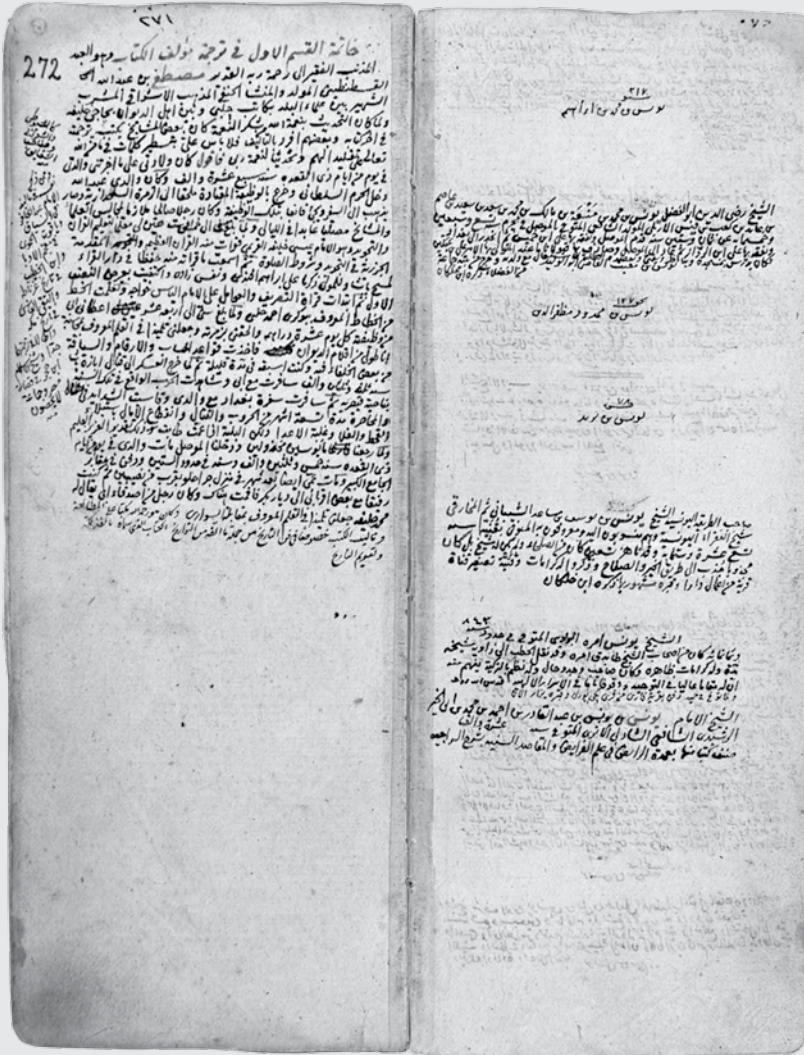
2. Kısmî ben-anlatıları

Tarih, coğrafya, fıkıh, kelam, hadis gibi her ne konuda ve hacimde olursa olsun, içerisinde blok halinde otobiyografik materyal bulunan metinlerdir. Örnek: *Ceride*'nin elinizdeki sayısında, İbrahim Halil Aytan imzasıyla okuyacağınız, Abdullah el-Ahıskavî'nin (ö. 1803) *Revâmîzu'l a'yân*'ı. Eser, beş cilt olup aklî ilimler (felsefe, tıp, kimya, fizik, astronomi, matematik, geometri, coğrafya vd.), dini ilimler, dil ilimleri ile tarih ve biyografi içerikli ansiklopedik bir eser olsa da muhtelif yerlerde dağınık halde otobiyografik parçalar olarak değil, "Tercemetü Musannif/Müellif" başlığı altında blok halinde Ahıskavî otobiyografisini içermektedir. Otobiyografi bu 5 ciltlik hacimli eserin içerisinde 3-5 varak teşkil etse de blok halinde bulunması kısmî ben-anlatısı olarak tarif edilmesine yeterlidir.

Bir örnek de Katip Çelebi'nin (ö. 1657) üç ayrı eserinde (*Sülle-mü'l-vüsûl*, *Cihannüma*, *Mîzânü'l-hak*) bulduğumuz otobiyografileridir.³⁰ Bu hacimli eserlerin hiçbirinin konusu otobiyografi değildir; an-

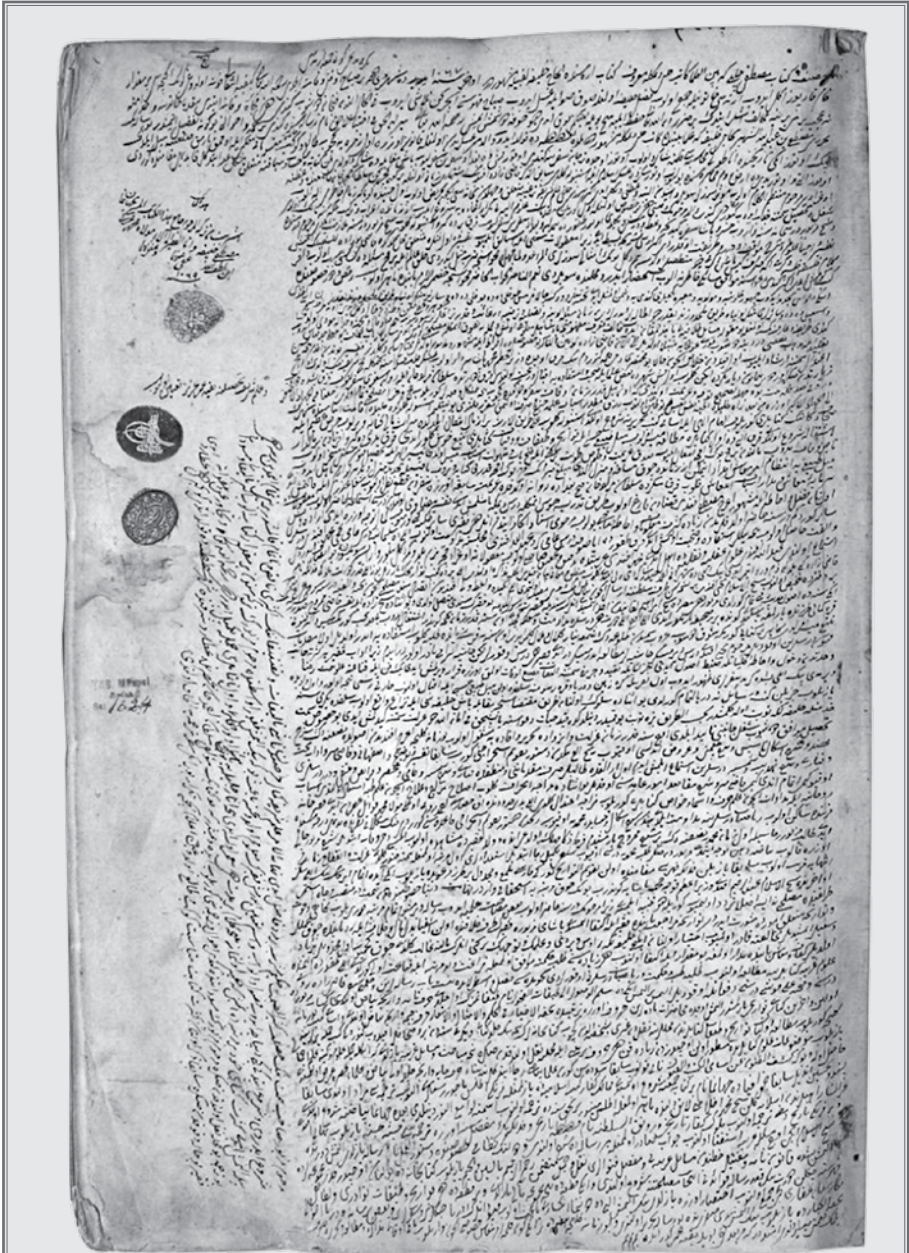
30 Bu biyografileri toplu veren şu yayına bakınız: Fikret Sarıcaoğlu, "Kâtib Çelebi'nin Otobiyografileri," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 37 (2002), 297-319.

çak birer sayfada bile olsa bu meşhur ve velûd Osmanlı yazarı toplu halde otobiyografisini sunmaktadır. Bu bakımdan, bu üç eserin türünü ben-anlatısı olarak tarif etmesek de içlerindeki başı sonu belli otobiyografik metin parçalarına, kısmî ben-anlatısı diyoruz.

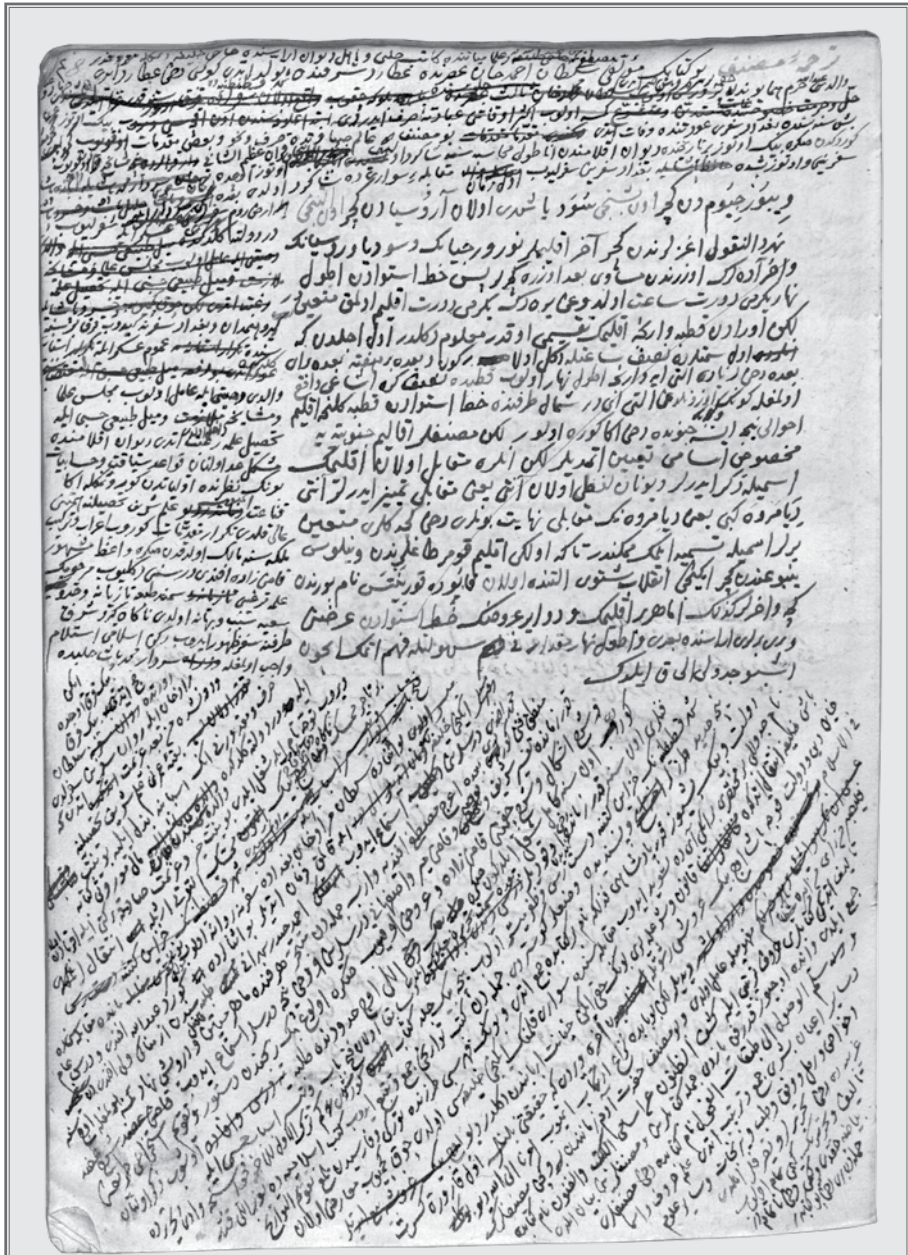

Katip Çelebi'nin Süllemlü'l-vüsûl'deki Otobiyografisi, Kaynak: Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, 1887, 271a.

Katip Çelebi'nin *Mîzânü'l-hak*'taki otobiyografisi,
Kaynak: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan, 1624/1, 1a.

Katip Çelebi'nin, *Cihannüma*'daki Otobiyografisi,
Kaynak: Österreichische Nationalbibliothek, Mxt. 389, 8a.

3. Parçalı ben-anlatıları

Ben-anlatılarının en netameli kategorisi ve en zayıf halkasıdır. Parçalı ben-anlatıları, metnin içinde blok halinde bulunmayan, metnin muhtelif yerlerinde kendilerinden dağınık şekilde bahseden yazarların metinleridir. Bu metinleri, ilk bakışta ve normal koşullarda envanterimize almıyoruz. Zira şu ya da bu şekilde, zorlayarak ya da zorlamayarak her bir metnin, bir noktada yazara ait otobiyografik unsurlar barındırabileceğinin bilincindeyiz. Vakanüvis tarihleri dahi buna istisna değildir.³¹ Kavramın kapsamını anlamını kaybedecek düzeyde genişletmeye sebebiyet vermemek adına, ölçütü şöyle koyuyoruz: Eser bir başka saikle kaleme alınmışsa da, içerisinde yazar ısrarla kendisinden bahsediyorsa ve bu kendisinden bahsetme hali, parçalar birleştirdiğinde eserin ağırlığını oluşturuyorsa, bu tür metinlere de kayıtsız kalmıyoruz. Zira, bu tür metinlerde yazarın gerçek yazma saikinden uzaklaştığını, esas bahsetmesi gereken meselelerden kopuş yaşayarak kendisini anlatmanın cazibesinden kurtulmadığını kabul ediyoruz.

Burada sunduğumuz kategoriler, 36. ayın sonunda, yani TÜBİTAK projemizin bitiminde belki yeniden formüle edilecek; yeni kategoriler eklenecektir. Bu üçlü kategori, çalışmalarımızın devam ettiği şu safhada bir öneri olarak alınmalıdır.

31 Mehmet İpşirli, "Osmanlı Vekâyinâme Müelliflerinin Eserlerinde Kendileri Hakkında Verdikleri Bilgilerin Otobiyografik Değeri (XVI-XVII. Asırlara Ait Misaller)," *XVII. Türk Tarih Kongresi*, cilt: IV/I (Ankara: TTK, 2018), 1-16.